

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede
met ommegang en oorlogsgedenkteken
in Brakel

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en
oorlogsgedenkteken, Brakel (Nederbrakel), Toepkapelstraat zonder
nummer – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/45059/104.1

Helena Duchêne

21/03/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Algemeen.....	4
1.2.2.	Bouw van de kapel	5
1.2.3.	Werken aan de kapel en de omgeving.....	6
1.2.4.	Vieringen en toegankelijkheid van de Toepkapel anno 2016.....	8
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	8
1.3.1.	Ruimtelijke context	8
1.3.2.	Toegang tot de erfgoedsite.....	8
1.3.3.	Exterieur kapel	9
1.3.4.	Interieur kapel	9
1.3.5.	Ommegang Jozefs Smart en Vreugde	11
1.3.6.	Oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruis.....	11
1.3.7.	Kapelhof	12
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	12
2.	Evaluerend gedeelte	13
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	13
2.1.1.	Historische waarde:	13
2.1.2.	Architecturale waarde	13
2.1.3.	Ruimtelijk-structurerende waarde	14
2.1.4.	Wetenschappelijke waarde	14
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	14
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	15
2.4.	Juridische toestand.....	15
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	15
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	15
2.4.3.	Natuur en Bos:	15
3.	Beheersvisie	16
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	16
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	16
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	17
4.	Bronnen	17
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	18
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	18
5.2.	Fotobijlage	18
5.3.	Cultuurobjecten	18
5.4.	Kaarten en figuren	18

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

De uitwerking van het beschermingsvoorstel voor de Sint-Jozefkapel is het gevolg van een ad-hocaanvraag tot bescherming door derden ingediend. Minister Geert Bourgeois heeft in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed 2014-2019 expliciet opgenomen dat er ruimte wordt voorzien voor de behandeling van ad-hocbeschermingsvragen. Minister Bourgeois plaatste het onderzoek naar de erfgoedwaarden en de uitwerking van een dossier voor de Sint-Jozefkapel en de omringende kapelsite op de beschermingskalender 2016-2017.

1.1. Situering

De Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede, in de volksmond gekend als de Toepkapel is gelegen, in de Toepkapelstraat zonder nummer te Brakel (Nederbrakel). De kapel bevindt zich op de top van de 85 meter hoge 'Toepheuvel' aan de grens van het dorpscentrum.

De kapel wordt voorgesteld voor een bescherming als monument met inbegrip van cultuurgoederen.

De bespreking en motivatie van de cultuurgoederen is opgenomen in de bijlage 5.3. Cultuurgoederen.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Algemeen

De Sint-Jozef- of Toepkapel werd in 1924 weloverwogen gebouwd op het hoogste punt van Nederbrakel, op een van ver zichtbaar aangelegd plateau op de Toepheuvel, een zogenaamde getuigenheuvel van 85 meter waaraan de kapel zijn roepnaam ontleend.

De Toepheuvel maakt deel uit van de heuvelrij Vlaamse Ardennen en biedt vanaf de top een vergezicht op andere heuvels zoals de Oudenberg te Geraardsbergen, Hoog-Everbeke, de Rondenberg, de heuvel van Valkenberg en Maria-Oudenhove (BRAKELS 1952, 249).

De Toepkapelstraat waaraan de kapel zich bevindt is een meanderend opklimmend straatje op de Toepheuvelflank dat voorheen een voetweg was tussen de Brusselse- en Kruisstraat. Vroeger stond nabij de voetweg, op het hoogste punt van Brakel in de volksmond gekend als 'de Toep', de zogenaamde Toepmolen, een houten staakmolen van 1879 die in 1914 werd gedynamiteerd door de Duitse troepen (behorende tot het IX Reservekorps van generaal Boeh). Volgens de overlevering vreesden de Duitsers namelijk dat boodschappen door middel van de stand van de wieken zouden doorgegeven kunnen worden (WERKGROEP OPEN MONUMENTEN BRAKEL 1996, zp; BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Deze molen zou zich bevonden hebben in een weide achter de huidige Toepkapel.

De Toepkapelstraat met de Sint-Jozefkapel begrenst en kijkt uit over het Toeppark met het Kasteel van de Top Bronnen van het bijhorende waterbedrijf Top Bronnen. Dit afgesloten parkdomein van circa 28 ha zich uitstrekkend op de heuvelflank van de Toepheuvel, werd rond de eeuwwisseling in opdracht van nijveraar François Hoebeke aangelegd om de zuiverheid van het bronwater van de Top Bronnen te verzekeren. Het park is ontworpen als een Engelse landschapstuin met typische pittoreske aanleg én een veelheid aan boomsoorten, wandelwegen, grillige vijvers als waterreservoir, diverse tuinornamenten, een jachtpaviljoen en een opmerkelijke betonnen kunstmatige grot ontworpen als symbool van de ontspringende bron.

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

1.2.2. Bouw van de kapel

De Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede werd in 1924 door gelovigen opgericht als dank omdat het dorp van het oorlogsgeweld gespaard bleef.

Volgens de overlevering gaat dit terug op een belofte van de Brakelse pastoor-deken August Vael. Hij had namelijk in 1917 beloofd een kapel te bouwen en aan Sint-Jozef te wijden als het dorp van het oorlogsgeweld gespaard zou blijven. Bij de terugtrekking en het eindoffensief van het Duitse leger in november 1918 werd er hevig gevochten in de omgeving van Oudenaarde. De bevolking van Brakel vreesde dat ook zij zouden meegesleurd worden in het oorlogsgeweld. De wapenstilstand op 11 november 1918 behoedde het dorp echter van deze vernielzucht. Ter herinnering aan de reeds overleden pastoor-deken Vaels en als dank, nam de geloofsgemeenschap onder impuls van Vaels opvolger pastoor-deken Joseph Behiels het initiatief om een dankkapel te bouwen (BEECKMANS 2009, 40).

Het duurde tot 1924 voordat het project in uitvoering kon gaan, dankzij de bemiddeling van mevrouw Leona Menschaert. Deze dochter van dokter Menschaert, woonachtig in de Kasteelstraat in Nederbrakel, slaagde erin een stuk grond van 17 are op de Toepheuvel dat eigendom was van het armenbestuur te verwerven. Bij akte van 15 februari 1924 stelde ze deze grond aan de kerkfabriek ter beschikking om een kapel op te bouwen (BRAKELS 1952, 250; WERKGROEP OPEN MONUMENTEN BRAKEL 1996, zp).

De eerste steen werd op 19 maart 1924, de naamdag van Sint-Jozef, gelegd en op 6 maanden tijd was de bouw voltooid. Buurtbewoners stonden grotendeels in voor de realisatie van de kapel onder leiding van de aannemers De Tandt-De Pessemier. Het ontwerp van de neogotische kapel wordt in een onuitgegeven document met citaten uit het Liber Memorialis toegeschreven aan Jules Coomans zogenaamd een ingenieur uit Ieper die kosteloos het plan tekende (Gemeentelijke Bibliotheek Nederbrakel, documentatiemap Brakel).

Dit betreft architect Jules Coomans (1871-1937) die vanaf 1895 stadsarchitect van Ieper was en waaraan in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed een 150-tal relictten worden gelinkt.

Jules Coomans was van jongs af aan vertrouwd met de neogotische vormtaal, dankzij zijn voogd broeder Matthias van de Gentse Sint-Lucasschool en zijn opleiding aan het Sint-Lucasinstituut. In 1891 studeerde hij af als ingenieur aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Daarna volgde hij stage bij Joris Helleputte, professor aan de Leuvense Universiteit en promotor van de neogotiek bij uitstek (DUVOSQUEL J-M. - DERAÈVE J. - SMETS M. 1985, 218).

Zoals verwoord in de personenfiche van de inventaris, werd Jules Coomans in 1895 stadsarchitect te Ieper en was hij belast met de zorg voor het gebouwenpatrimonium in de 'Kattenstad'. Reeds vóór de Eerste Wereldoorlog werden onder zijn leiding o.m. restauratiewerken uitgevoerd aan het belfort, de Halle, de Sint-Maartens-, Sint-Pieters- en Sint-Jacobskerk in Ieper. In deze vooroorlogse periode realiseerde hij ook nieuwbouw buiten Ieper, veelal in neogotische stijl, waaronder de linkervleugel van het Provinciaal Hof in Brugge, het stadhuis en postgebouw in Poperinge, de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen in Antwerpen enz. maar ook burgerwoningbouw e.d. Na de Eerste Wereldoorlog slaagde hij er in zijn plannen voor een historische wederopbouw van Ieper door te drukken, hoewel hij ook persoonlijke ingrepen in een getrouwe weergave zou uitvoeren. (S.N. 2016: *Coomans Jules* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/855> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Binnen zijn in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed gerepertorieerde oeuvre is of zijn geen aan de Toepkapel gelijkaardige kapel of kappellen opgenomen. De Toepkapel

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

vertoont wel heel veel stilistische overeenkomsten met de door Coomans uitgevoerde ontwerpen, zoals de neogotische vormentaal en materiaalkeuze zoals het gebruik van de licht geel getinte baksteen als parament. Volgens historisch onderzoek van Marcel Baguet waren deze bakstenen, met uitzondering van deze voor de fundamenteën, afkomstig uit de Westhoek en werden ze per trein geleverd, wat de toeschrijving van de kapel aan de Ieperse stadsarchitect Jules Coomans onderschrijft (BAGUET M. 2005, *Triverius* XXV, 2, 52).

De kapel was op het einde van de zomer 1924 voltooid. Ze werd toegewijd aan Sint-Jozef als beschermheilige van België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op 31 augustus 1924 werd de kapel door Mgr. Seghers, bisschop van Gent plechtig ingewijd.

De plechtige inhuldiging ging gepaard met een feestelijke optocht in aanwezigheid van lokale hoogwaardigheidsbekleders en met een christelijke afsluiting in de hoofdkerk in Nederbrakel. Volgens de affiche werden het kruis, diverse heiligenbeelden en het 'allerheiligste' (de geconsacreerde hostie in een monstrans) tijdens de optocht naar de kapel gedragen (BAGUET P. 1985, *Triverius* XV, 1, 28).

Volgens een onuitgegeven document met citaten uit het Liber Memorialis werden in 1924 voor de religieuze inrichting diverse betalingen verricht onder meer aan weduwe J.V. Staey-Defoort uit de Gent (voor de heiligenbeelden), Rooms (voor een offerblok, die zich sinds 2004 in de hoofdkerk van Nederbrakel bevindt), de pastoor van Petegem (voor het klokje), J.B. Hanuise van Muffles en Ls. Berten (voor het altaar), glazenier Coppejans uit Gent (voor het H. Jozefglasraam en bijhorend gevlochten traliewerk), De Reuck uit Gent en Parentini uit Brussel (voor de kruisweg) (Gemeentelijke Bibliotheek Nederbrakel, documentatiemap Brakel).

Vooraf de namen Rooms en Coppejans springen daarbij in het oog. Ze waren geen onbelangrijke kunstenaars en producenten van neogotische kunstobjecten gevestigd in het Gentse.

Dat de Sint-Jozefkapel in het begin van de 20ste eeuw niet enkel betekenisvol was op lokaal niveau maar nationale bekendheid genoot, blijkt uit een artikel uit 1932. In de 38ste jaargang van '*Revue du Touring Club de Belgique et Bulletin officiel*' wordt de kapel uitvoerig en lyrisch besproken in een bijdrage over '*Nederbrakel et sa source d'eau minérale*'. Een foto of reproductie van een prentbriefkaart met zicht op de vallei, het hoogkoor en de omgevende gedenksteden wordt zelfs bijgevoegd.

Twintig jaar later, in 1952, wijdt ook Theo Brakels, pseudoniem voor notaris Jozef De Waegenaere, in zijn naslagwerk over de geschiedenis van Nederbrakel een stuk aan de Toepkapel (BRAKELS 1952, 249-250).

1.2.3. Werken aan de kapel en de omgeving

Doorheen de jaren gebeurde er wel wat aan de kapel en aan de directe omgeving.

In de eerste jaren na de oprichting van de kapel, werden zeven staties van de ommegang Jozefs Smart en Vreugde met een knielbank half concentrisch rond het gebedshuis geplaatst. Het ontwerp van de zeven staties wordt in de literatuur toegekend aan een zekere L. Berte uit het nabij en net over de taalgrens gelegen Ellezelles (Elzele) (BEECKMANS 2009, 41).

Deze verering van de patroonheilige is ontleend aan het evangelie. De ommegang heeft betrekking op zeven belangrijke gebeurtenissen uit het leven van de heilige Jozef, namelijk: de boodschap, de geboorte van Jesus, de besnijdenis, de opdracht in de tempel, de vlucht naar Egypte, de terugkeer uit Egypte en de vinding in de tempel (JASPERS P. 2014, *Leuvens Historisch Genootschap. Nieuwsbrief* 11, 14).

De juiste plaatsingsdatum van de ommegang is niet bekend. Op een foto van september 1925 van de Sint-Jozefkapel zijn de staties nog niet te zien (BAGUET P. 1994, *Triverius* XXIV, 3, 7-8). De ommegang wordt wel met bijhorende foto vermeld in de 38ste jaargang

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

van 'Revue du Touring Club de Belgique et Bulletin officiel' gepubliceerd februari 1932. Het is dus zeker dat de oprichting ten laatste in februari 1932 plaats vond.

In de naoorlogse periode werd ook een hardstenen oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruisbeeld schuin achter het hoogkoor opgetrokken. De studie over de dekenij Nederbrakel schrijft het ontwerp van dit gedenkteken ook toe aan L. Berte uit Ellezelles (Elzele) (BEECKMANS 2009, 41). Deze naam en gemeentplaats zijn ook aangebracht op de hardstenen sokkel van het gedenkteken.

De namen van de gesneuvelde soldaten en opgeëisten van 1914-1918 zijn aan weerskanten van de gekruisigde Christus gegraveerd. Na de Tweede Wereldoorlog werd de lijst uitgebreid met tijdens 1940-1945 gevallen soldaten en weerstanders.

Op 11 november 1939 raasde een orkaan over Nederbrakel en werd het slanke klokkentorentje daarbij afgeknakt. Vóór 10 mei 1940 werd het torentje door een inwoner van Nederbrakel, Edmond van Loven hersteld. Zijn zoon die gemobiliseerd was kreeg zelfs speciaal verlof om mee te kunnen helpen (BAGUET M. 2005, *Triverius* XXXV, 3, 35).

In 1954 werden de ingangspilaren aan de voet van de bedevaarttrap, die in 1929 waren geplaatst, gesloopt en vervangen door zes nieuwe, waarvan er anno 2016 nog maar twee overgebleven zijn. Het oorspronkelijke neogotisch getint hekwerk werd daarbij ook vervangen. Waarschijnlijk had de familie Hoebeke die het nabijgelegen Kasteel van de Top Bronnen bewoonde opdracht gegeven tot deze moderniseringswerken. Het huwelijk van Oscar Hoebeke dat in 1955 door Deken Van Yperzeel in de kapel werd ingezegend was wellicht de concrete aanleiding voor deze werken. Het huidige hekwerk werd in 2000 geplaatst en is van elders afkomstig (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw geraakte de Toepkapel verwaarloosd en viel de site ook ten prooi aan vandalisme (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Daar kwam met de aanstelling van pastoor-deken Kamiel Taelemans in 1972 verandering in. Onder zijn bestuur werden tal van herstellingswerken aangevat.

Zo werd het gebedshuis in 1974 gerenoveerd aan de dakbedekking, het torentje werd hersteld, het metselwerk en de beglazing, naar ontwerp van het architectenbureau Bressers uit Gent (BAGUET P. 1985, *Triverius* XV, 1, 29; BEECKMANS 2009, 41).

Ongeveer tien jaar later in 1985 volgde een tweede verbeteringscampagne (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Vanaf 1999 startte onder het voorzitterschap van André Van de Capelle terug een gefaseerde renovatie en restauratie van de kapel en de omgeving (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Een van de eerste en tevens belangrijkste verbeteringswerken betrof de minutieuze restauratie door Van de Capelle van de zeven staties in 2000. In 2013 werden de onleesbaar geworden opschriften nog vrijgemaakt.

In 2000 werden de heiligenbeelden in de kapel door de "Ateliers Haenecour (Brussel)" gerestaureerd en hun polychromie hersteld. Kandelaars, de Godslamp en de koperen tabernakeldeur werden in dezelfde periode in hun oude luister hersteld (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

In 2003 en 2005 werden de oude kastanjabomen die eind jaren 1920 rond de kapel waren aangeplant en een aantal zieke bomen geroid, waardoor de kapel terug vrij kwam te staan (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

In 2004 werd het draagsysteem van het klokje hersteld waarbij het oorspronkelijke klokje werd vastgezet en een mechanisch luisysteem werd geïnstalleerd.

Nog in 2005 werden de glas-in-loodramen door de Firma Mestdagh in hun atelier gerestaureerd. In november 2005 werden ze teruggeplaatst (BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

De buitenmuren van de kapel werden in 2006 gereinigd en opnieuw gevoegd. Het oorlogsgedenkteken met kruisbeeld werd in hetzelfde jaar door de firma Denys gerestaureerd. De plechtige inhuldiging ervan ging door op 29 april 2007 (BEECKMANS, 2009, 41; BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

Gelijktijdig met de inhuldiging in 2007 werd ook een linde geplant achter de kapel als zogenaamde 'vredeboom'. Het initiatief hiervoor werd genomen door de organisatie van de 28ste wandelhappening 'Dwars door Brakel'. Dit wandelevenement ontstond uit de Brakelse KSA-VKSJ-jeugdbeweging en werd jaarlijks rond een centraal thema georganiseerd. In 2007 was het thema 'langs bossen en parken' (DE PESSEMIER E. 2007: *Dwars door Brakel langs bossen en parken* [online], <http://www.standaard.be> geraadpleegd op 9 december 2016).

1.2.4. Vieringen en toegankelijkheid van de Toepkapel anno 2016

Op 19 maart en op 1 mei wordt respectievelijk de naamdag van de H. Jozef als Voedstervader en bruidegom van Onze-Lieve-Vrouw en van de H. Jozef als arbeider in de kapel gevierd.

Tussen de vrijdag voor Hemelvaart en 2de Pinksterdag wordt er ook een negendaagse novene aan het gebedshuis gehouden.

De Toepkapel is uit veiligheidsoverwegingen overdag gesloten. Mits afspraak is ze toegankelijk en kan ze dankzij de goede zorgen van dhr. Baguet bezocht worden.

De kapel ligt ook op het tracé van jaarlijkse wandeltochten, fietsparcours en fietswedstrijden voor amateurs (zoals de Reuzen van Vlaanderen) (S.N. 2014: *Toepkapel* [online], <https://nl.wikipedia.org/wiki/Toepkapel> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Ruimtelijke context

De Toepkapel, officieel gekend als Sint-Jozefkapel en Kapel van de Vrede, bevindt zich op een heuvel met aangelegd plateau en kijkt uit over de vallei met dorpscentrum. De verharde Toepkapelstraat aan de voet van de kapelheuvel vormt de scheiding met het domein van het Toepark en het Kasteel van de Top Bronnen.

De neogotische Sint-Jozefkapel omgeven door een grasland is bereikbaar via een steile bedevaarttrap.

1.3.2. Toegang tot de erfgoedsite

De toegang tot de kapelheuvel aan de Toepkapelstraat wordt gemarkeerd door een concaaf geplaatste half gebogen kasseistenen muur met daarboven een afsluitende jongere hulsthaag (*Ilex aquifolium*), twee flankerende uitgegroeide taxussen (*Taxus*) en parkeerruimte ervoor. De markerende groenhoudende taxussen, bij het christendom symbool voor de onvergankelijkheid, rouw en dood, hoorden vanouds bij de kapelsite en zouden circa 1924 aangeplant zijn.

De muur wordt centraal onderbroken door een ijzeren sierhekken met vlamvormige spijlen en kruisvormige naald, bevestigd aan twee bakstenen hekpijlers onder puntvormige deksteen.

Een steile 27 treden tellende bedevaarttrap is doelbewust in de as van de kapel geplaatst.

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

De gekasseide trap is gelaagd opgebouwd uit twee of meerdere samengestelde treden afgewisseld met een groter licht hellend vlak (bordes). Deze gelede opbouw was wellicht een manier om enerzijds het grote hoogteverschil tussen de kapelheuvelvoet en de top te overbruggen en om anderzijds rustplaatsen voor de processies te voorzien.

In het verlengde van de bedevaarttrap loopt er, buiten de kapelheuvel, een wandelpad in het niet voor publiek toegankelijke Toepark. Dit pad, dat ter hoogte van de Toepkapelstraat door een hekken wordt afgesloten is thans deels overgroeid.

1.3.3. Exterieur kapel

De Toepkapel valt op door haar ranke verschijning, mooie verhoudingen en doelbewuste inplanting op de heuveltop in de as van de bedevaarttrap.

Het west-oost georiënteerde gebedshuis, gerealiseerd in een neogotische stijl, is uitgewerkt als een éénbeukige kapel van twee traveeën met een uitspringend lager portaal vooraan en driezijdig koor achteraan onder steile leien zadeldaken. De kapel is opgetrokken in een lichte gele baksteen en voorzien van een met schijnvoegen gecementeerde sokkel. Het metselwerk wordt voorts versierd door een belijnende tandfries onder de houten kroonlijst.

Het versmalde lagere portaal wordt gekenmerkt door een voerpuntgevel op schouderstukken, fraaie sierankers en een spitsboogvormige eikenhouten vleugel deur onder dito waterlijst met rechts een ingewerkte offerbus aan een hardstenen bordes van twee treden. Een rond venstertje met gekleurd loodglas in de beide zijgevels verlicht deze inkomzone.

Een elegante uitragende bakstenen dakruiter met klokje, houten lantaarn, leien spits en gesmeed topkruis bekroont de puntgevel van het schip. Volgens de literatuur werd deze circa 1940 ten gevolge van stormschade vernieuwd. De zijgevels en het koor worden geritmeerd door versneden steunberen en spitsboogvensters thans met voorzetbeglazing, gekoppeld in het schip. Allemaal stijlelementen die refereren aan de neogotiek.

1.3.4. Interieur kapel

De kapel is binnenin opgedeeld in een smaller inkomportaal (ten westen) en een breder schip met driezijdige koorsluiting (ten oosten). Een versmallende scheiboog met in de zuidhoek een ingemetseld hardstenen wijwatervaatje scheidt beide kapelruimtes. Een zwart betegelde vloer loopt over de gehele kapel door.

Het onbepleisterde sobere interieur wordt overkluisd door een spits tongewelf met houten bebording en smalle gordelbogen op consoles, dat lager is in het voorportaal en eindigt op een straalgewelf in de absis aansluitend bij de nokrib.

De kapel wordt verlicht door diverse glasramen die dateren uit de bouwperiode: twee ronde venstertjes met gekleurd loodglas geplaatst in geometrisch patroon in het portaal én per twee gekoppelde spitsboogvensters met geometrisch en figuratief glas-in-lood in het schip en hoogkoor. De glasramen in het schip en hoogkoor zijn een kwaliteitsvolle figuratieve en kleurrijke voorstelling van een zevental heiligen, die gelieerd zijn aan de kapel en die corresponderen met de verscheidene heiligenbeelden die rondom geplaatst zijn.

Ze worden voorgesteld tegen een achtergrond met planten en lucht, geplaatst onder een soort pseudobaldakijn van slingerende ranken of bloeiende rozen, omgeven door een smalle blauw en/of rode glasboord.

Voorstelling met opschrift onderaan van links naar rechts (noord via oost naar zuid):

HEILIGE THERESIA VAN 'T KINDJE JEZUS BID VOOR ONS
ONZE LIEVE VROUW VAN DEN H.ROZENKRANS BID VOOR ONS
HEILIG-HART-VAN-JEZUS-IK-HEB-BETROUWEN-IN-U
HEILIGE JOZEF - ONZE BESCHERMER - 1914.1918.
ZOET-HART-VAN-MARIA-WEES-MIJN-HEIL
ONZE LIEVE VROUW VAN DEN H. SCHAPULIER BID VOOR ONS

HEILIGE ROCHUS BID VOOR ONS

Het glas-in-loodraam van Sint-Jozef in het hoogkoor wordt in het uittreksel van het Liber Memorialis toegeschreven aan glazenier Coppejans uit Gent.

De glasramen werden in 2005 door de Firma Mestdagh gerestaureerd.

In het hoogkoor, in de as van de kapeldeur, staat een hardstenen altaar toegewijd aan Sint-Jozef, met marmeren tablet op hardstenen zuiltjes met sierlijk uitgewerkte kapitelen. In de hardstenen achterwand zijn 4 maal de initialen SJ (Sint Jozef) en twee doekmotieven aangebracht. Temidden van deze versieringen is de grote inscriptie A(lfa) P(Chi-Rho-symbool) Ω(Omega) gevat in een grote cirkel in de achterwand uitgekapt, te interpreteren als Christus Rex of Christus Koning en verwijzend naar zijn verrijzenis.

Het getrapte altaarbovenstuk is op de voet voorzien van het opschrift "H. JOZEF VOEDSTER VAN JEZUS B.V.O." dat centraal wordt onderbroken door een ingewerkte hostiehouder. Volgens de literatuur werd het altaar geleverd door J.B. Hanuise van Muffles en L.S. Berten. De koperen deur van het tabernakel, met centraal de voorstelling van de ciborie met de geconsacreerde hostie omgeven bloeiende wijnranken als symbool van het Laatste Avondmaal, is afkomstig van De Reuck-Gent.

Tussen de glas-in-loodramen staan zes plaatsteren heiligenbeelden op daartoe voorziene aan de muur vastgehechte consoles. Elke console in stucwerk is uitgewerkt met een gevleugeld engeltje die een banderol met de naam van de heilige vasthoudt. De kleurstelling is sober met een afwerking in pastel- en goudtinten. Twee gestucte consoles bestemd voor een kaarsenhouder aan weerskanten van het altaar hebben een florale decoratie.

Rondom het schip is tegen de kapelmuur een kruisweg in volkse neogotische stijl aangebracht. In de archieven wordt deze kruisweg toegeschreven aan Parentini uit Brussel. Een signatuur was bij de visuele controle niet zichtbaar. Op het moment van de opmaak van het beschermingsdossier ontbraken vier van de veertien gepolychromeerde plaasteren kruiswegreliëfs.

De staties zijn uitgewerkt als het vooraanzicht van kleine gebedshuisjes onder een zadeldak met hogels en gedragen door zuiltjes onder een bekronend kruis. Elk tafereel wordt in reliëf afgebeeld in een ingeschreven drielob tegen een goudkleurige achtergrond. Het statienummer is aangebracht in het puntgeveltop. Een verklarend opschrift staat onderaan.

Tegen de noordkapelwand van oost naar west:

- I JEZUS TER DOOD VEROORDEELD
- II JEZUS NEEMT ZIJN KRUIS
- III JEZUS VALT DEN 1ste MAAL
- IV JEZUS ONTMOET ZIJNE H.MOEDER
- V JEZUS GEHOLPEN DOOR SIMON
- VI (ontbreekt)
- VII (onleesbaar) WENENDE VROUWEN

Tegen de zuidkapelwand van west naar oost:

- VIII (ontbreekt)
- IX (ontbreekt)
- X (ontbreekt)
- XI JEZUS AAN HET KRUIS GENAGELD
- XII JEZUS HANGT AAN HET KRUIS
- XIII JEZUS VAN HET KRUIS AFGEDAAN
- XIV JEZUS IN HET GRAF GELEGD

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

Verder bleven de vaste offerblokken met relikwieën ter ere van H. Cornelius en H. Apollonia eveneens in situ bewaard. Deze relikwiehouders zijn een betekenisvolle uiting van volksdevotie. Het betreft eenvoudige maar zeer verzorgde houten smalle reliekkastjes vastgemaakt aan de muur. Uitgevoerd in neogotische stijl, met verwerking van de initialen van de (patroon)heiligen in sierlijke letters en een opschrift.

1.3.5. Ommegang Jozefs Smart en Vreugde

De kapel is omgeven door zeven staties van de ommegang Jozefs Smart en Vreugde, die U-vormig van noord naar zuid werden geplaatst rond en met de beeltenis georiënteerd naar de kapel. De staties worden toegeschreven aan L. Berte uit Ellezelles (Elzele). De signatuur is niet meer te zien.

Deze zeven in neogotische stijl uitgewerkte hardstenen gedenksteden zijn bovenaan uitgewerkt als drielob met een ingeschreven vierlob met HJ (Heilige Jozef)-monogram, kruisbeeld en de afkorting BVO (Bid voor ons).

De smarten en vreugden van Jozef zijn uitgebeeld in afgeronde reliëftaferelen, uitgevoerd in gewapend beton en centraal geplaatst. Bij de renovatie in 2000 werden de oude verflagen verwijderd en vervangen door de huidige witte kleurlaag. De sokkels werden verstevigd.

Elke statie is genummerd met een Romeins cijfer en heeft een opschrift verwijzend naar de zeven smarten en vreugden in het leven van de heilige Jozef. In 2013 werden de opschriften terug vrijgemaakt. Ze luiden:

- I. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY DE OPENBARING / DER MENSCHWORDING
- II. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY DE GEBOORTE VAN JESUS
- III. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY DE BESNYDENIS VAN JESUS
- IV. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY DE OPDRACHT VAN JESUS
- V. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY DE VLUCHT NAAR EGYPT
- VI. JOZEFS SMART EN VREUGD / TE NAZARETH
- VII. JOZEFS SMART EN VREUGD / BY HET VERLIES EN DE WEDERVIN- / DING VAN JESUS

De achterzijde van de hardstenen staties is blind en zonder versiering.

1.3.6. Oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruis

Ten oosten achter de kapel, staat er een groot gedenkteken met centraal een Christus aan het kruisbeeld waarin de namen van oorlogsslachtoffers uit WO I en WO II werden aangebracht. Het gedenkteken is gesigeneerd door 'L. BERTE / ELLEZELLES' rechts onderaan in de sokkel met opschrift. Dit gedenkteken werd in 2006 gerestaureerd.

Het vrijstaande hardstenen gedenkteken is samengesteld uit meerdere delen: een brede naar boven toe versmallende uit breuk- en blauwe hardsteen samengestelde sokkel als basis, daarboven een hoge tweeledige vlakke gedenkplaat met centraal het hogeropgaande Christus aan het kruisbeeld. Een recente schuin geplaatste ijzeren stang aan de achterzijde, ter vervanging van een ouder exemplaar, houdt het monument op zijn plaats.

Het opschrift 'BARMHARTIGE JESUS / GEEFT HUN / EEUWIGE RUST' staat te lezen op de gehele breedte van de sokkel.

De namen van de oorlogsslachtoffers zijn in lijstvorm gegraveerd op de vlakke gedenkplaat aan weerszijden van het kruisbeeld. Beide lijsten worden bovenaan voorafgegaan door een gestileerde drielobbige opening in neogotische stijl, die stilistisch sterke gelijkenissen vertoont met de vormgeving van de ommegang.

Rechts van het kruisbeeld staan onder de titel 'GESNEUVELDE SOLDATEN / 1914 1918' 26 namen van gesneuvelde soldaten alfabetisch opgelijst. Links van het kruisbeeld worden onder de titel 'BEZWEKEN OPGEEISCHTEN / 1914 1918' 22 namen genoteerd. Onderaan werd deze opsomming aangevuld met 9 oorlogsslachtoffers van Wereldoorlog II onder de titels '1940 - 1945 / SOLDATEN' en 'WEERSTANDERS'.

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

Het centraal geplaatste Christusbeeld is een zeer figuratieve en verzorgde voorstelling van de lijdende gekruisigde Christus. Het betreft een uitvoering met traditionele vormgeving die gangbaar was in neogotische middens vanaf het midden van de 19de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw, met kenmerkende elementen zoals het INRI-opschrift, de doornenkroon, de met nagels doorboorde handen en voeten, het gedrapeerde lendendoek, de aandacht voor de anatomische juistheid, de zichtbare ribben enz. De levendige voorstellingswijze van de lijdende Christus in de druk-, beeldhouw- en schilderkunst in de 19de en 20ste eeuw is onder meer ontleend aan het werk van Barok grootmeesters zoals onder meer Christus aan het Kruis van Pieter Paul Rubens en Antoon Van Dyck (17de eeuw).

1.3.7. Kapelhof

Zoals hoger reeds vermeld wordt de toegang tot de kapelsite aan de straatzijde gemarkeerd door twee uitgegroeide taxussen (*Taxus*) op de uiteinden van de concaaf geplaatste muur en door een afschermdere jongere hulsthaag (*Ilex aquifolium*).

De perceelsgrenzen worden afgelijnd met verschillende jongere bomen en struiken zoals onder meer els, acacia, zoete kers, beuk (*Fagus sylvatica*), en sierheesters. De zuidelijke perceelgrens van de kapelsite wordt bijkomend gemarkeerd door kegelvormig geschoren buxussen (*Buxaceae*). Achter de kapel, aan de zuidoostzijde op het aangelegd plateau staan een paar opgaande linden waaronder een jonge linde die eind april 2007 als een soort 'vredesboom' tijdens de 28ste wandelhappening 'Dwars door Brakel' door het organiserend comité werd geplant.

De groenblijvende laurierkers (*Prunus laurocerasus*) die volgens begin-20ste-eeuwse prentbriefkaarten de bedevaarttrap aan weerskanten afluïnden zijn niet meer aanwezig. De kastanjabomen die eind jaren 1920 rondom de kapel waren aangebracht werden in 2003 en 2005 ook gerooid. Deze ruimte is nu ook in graslandbeheer.

Het perceel rond de kapel bestaat hoofdzakelijk uit schrale historisch permanente graslanden. Het grasland ligt op een steil reliëf en wordt al minstens sinds de aanleg van de kapel als grasland beheerd, wat maakt dat het een stabiel bodemgebruik kent. Op de website www.waarnemingen.be worden voor het gebied 'Toepkapel en omgeving' verschillende soorten graslandpaddenstoelen gemeld, onder andere ruige aardtong, gele knotszwam, pagepaaizwammetje, weidewasplaat, grauwe wasplaat, zwartwordende wasplaat en kleverige wasplaat. Opvallend is het grote aantal verschillende soorten wasplaten, een indicatorsoort voor oude graslanden en biodiversiteit. Ook het pagegaaizwammetje is een indicator voor stabiele schrale graslanden (S.N. 2016: *Toepkapel en omgeving* [online], <http://www.waarnemingen.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op 20 juni 2016 en 4 december 2016.

De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Dankzij de vanaf 1999 gefaseerd uitgevoerde renovatiewerken is de erfgoedsite (het geheel van o.m. de Sint-Jozefkapel, de ommegang, het oorlogsgedenkteken, de bedevaarttrap) behoudens verborgen gebreken, in goede bouwfysische toestand.

De Sint-Jozefkapel, de ommegangstaties, het oorlogsgedenkteken en de omgeving wordt goed onderhouden.

De graslanden en kapelhofbeplantingen zijn in goede toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De Sint-Jozefkapel of Toepkapel heeft ontegensprekelijk een hoge historische, architecturale en ruimtelijk-structurerende waarde, die door de opname in de bij MB van 26 februari 2014 definitief vastgesteld landschapsatlasrelict 'Zwalmvallei tussen Nederbrakel en Nederzwalm' reeds bevestigd werd.

2.1.1. Historische waarde:

De Sint-Jozefkapel werd in 1924 gebouwd door de gelovigen van het Oost-Vlaamse Nederbrakel als dankbetuiging omdat het dorp gespaard bleef van het oorlogsgeweld tijdens het eindoffensief van WO I. Traditioneel werd de nieuwe kapel gewijd aan Sint-Jozef, beschermheilige van België. Vandaar dat het gebedshuis en vroegere lokale bedevaartplaats officieel gekend is als de Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede.

De ontstaansgeschiedenis van dit erfgoedrelict is zodoende onlosmakelijk verbonden met de sociaal-culturele geschiedenis van Nederbrakel, hoofdgemeente van de fusie Brakel.

De Sint-Jozefkapel werd weloverwogen gebouwd op het hoogste punt van Nederbrakel, op een van ver zichtbaar aangelegd plateau op de Toepheuvel, een bronrijke heuvel van 85 meter waaraan de kapel zijn volksnaam Toepkapel ontleende. Het gebedshuis werd symbolisch ingeplant nabij de door de Duitsers tijdens WO I vernietigde historische Toepmolen. Door haar lokalisatie op de heuveltop kijkt de kapel beschermend uit over het gemeentecentrum en de geloofsgemeenschap. De kapel die enkel bereikbaar is via een steile bedevaarttrap werd zodoende gebouwd als een getuige van het overwinnende geloof en ze visualiseert haar verbondenheid met de parochiekerk in het in de vallei gelegen dorpscentrum.

Het ontwerp van de neogotische Kapel van de Vrede is van de hand van de gereputeerde stadsarchitect van Ieper Jules Coomans die als neogotisch ontwerper en als voortrekker van een historiserende wederopbouw in Ieper grote naambekendheid genoot. Dorpsbewoners en lokale aannemers bouwden de kapel in zes maanden tijd, zodat het voltooide gebedshuis op 31 augustus 1924 plechtig kon worden ingehuldigd. De historische en stilistisch bijpassende binneninrichting met onder meer het Sint-Jozefaltaar, de kruisweg, glas-in-loodramen, offerblokken met relikwieën, consoles voor de heiligenbeelden en kaarsenhouders, geleverd door neogotische (kunst)bedrijven dateert van bij de oprichtingsfase. Ook de tot de kapeluitrusting horende cultuurgoederen, onder meer gewijd aan de patroonheilige en betekenisvolle materiële getuigen van het katholieke reveil dat plaats vond vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, werden bij de bouw- en inhuldiging van de Sint-Jozefkapel geplaatst.

De historische betekenis van de Sint-Jozefkapel wordt bijkomend versterkt door de zeven staties van de ommegang Jozefs Smart en Vreugde, naar ontwerp van L. Berte uit Ellezelles (Elzele), die voor 1932 rondom de kapel werden geplaatst. Ook het oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruisbeeld met de namen van de oorlogsslachtoffers van WO I en WO II, eveneens van L. Berte achter de kapel is een wezenlijke herinnering aan het oorlogsverleden van Nederbrakel .

2.1.2. Architecturale waarde

Architecturaal geldt de Sint-Jozefkapel als een representatief voorbeeld van begin-20ste-eeuwse neogotische religieuze architectuur en als betekenisvol ontwerp binnen het oeuvre van stadsarchitect Jules Coomans. De Kapel van de Vrede beantwoordt volledig aan door

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

Coomans gehanteerde neogotische vormtaal, materiaal- en kleurgebruik en oog voor de gedetailleerde uitvoering van kleinere sierelementen.

Het gebedshuis is uitgewerkt als een éénbeukige kapel van twee traveeën met een uitspringend lager portaal vooraan en driezijdig koor achteraan onder steile leien zadeldaken met spitse dakruiter. Opgetrokken in een geel-beige baksteen, afkomstig uit de Westhoek en voor Coomans een kenmerkend materiaalgebruik, en verrijkt met de karakteristieke neogotische stijlelementen zoals schouderstukken, versneden steunberen, sierankers, spitsboogvormige deur- en vensteropeningen.

Het ranke silhouet, materiaalgebruik, gekozen vormgeving en doelbewuste inplanting in de as van de bedevaarttrap en open ruimte benadrukken de architecturale waarde van de neogotische bedevaartkapel.

Inwendig behield de onbepaalde kapel, haar oorspronkelijke interieuraankleding en -afwerking in neogotische stijl, waaronder het oorspronkelijke overkuisende houten gewelf, het hardstenen Sint-Jozefaltaar, de kruiswegstaties, de polychrome glas-in-loodramen met onder meer de voorstelling van de patroonheilige geleverd door het Gentse atelier Coppejans, vaste offerblokken met relikwieën, een aantal beeldconsoles, alsook diverse tot de vaste kapeluitrusting behorende cultuurgoederen zoals heiligenbeelden en kaarsenhouders die gelinkt zijn aan de Sint-Jozefkapel.

De architecturale waarde van de Sint-Jozefkapel en de omgevende site wordt mee bepaald door de in de as van de kapel vanouds geplaatste steile bedevaarttrap met aan de basis de afsluitende muur, haag, taxussen (*Taxus*) en hekwerk aan hekpijlers. Ook de ommegang van Jozefs Smart en Vreugde en het oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruisbeeld, naar ontwerp van L. Berte uit Ellezelles, met uitgesproken neogotische stijlelementen zijn architecturaal zeer betekenisvol. Deze kleine religieuze begin-20ste-eeuwse erfgoedobjecten versterken de hoge architecturale en ensemblewaarde van de Kapel van de Vredesite als religieus erfgoed.

2.1.3. Ruimtelijk-structurerende waarde

De ruimtelijk-structurerende betekenis van de Sint-Jozefkapelsite met omgevende groenaanleg wordt verkregen door haar inplanting op het hoogste punt van de Toepheuvel. Deze heuvel begrenst de Zwalmvallei en vormt de oostelijke grens van de in de vallei gelegen dorpskern.

De kapel is landschappelijk verbonden met het Toepark en het kasteeldomein van de Top Bronnen dat zich uitstrekt op de heuvelflank aan de voet van de Toepkapel. De Kapel van de Vrede is sterk visueel verbonden met het lagergelegen gemeentecentrum waarover de kapel uitkijkt en van waaruit het gebedshuis van ver zichtbaar is.

2.1.4. Wetenschappelijke waarde

De graslanden rond de Sint-Jozefkapel kennen een langdurig gebruik als grasland. Minstens vanaf de bouw van de kapel in 1924 wordt het continu als gazon beheerd. Door het stabiele bodemgebruik is het schraal graslandje geëvolueerd naar een graslandpaddenstoelenbiotoop met enkele indicatoren voor een hoge biodiversiteit zoals wasplaten.

2.2. Motivering van het type bescherming

Het voorliggende beschermingsvoorstel voor de Sint-Jozefkapel of de Kapel van de Vrede omvat een bescherming vanwege de historische, architecturale, ruimtelijk-structurerende en wetenschappelijke erfgoedwaarde van het geheel. Het geheel van de Sint-Jozefkapel met omgeving wordt gekenmerkt door een weloverwogen inplanting van het gebedshuis op Toepheuveltop op een speciaal daartoe voorzien plateau.

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

De Sint-Jozefkapel (exterieur, interieur en cultuurogoederen), met inbegrip van de omringende zeven staties van de ommegang Jozefs Smart en Vreugde, het oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruisbeeld, de in de as aangelegde steile bedevaarttrap, de afsluitende straatmuur met haag, taxussen en hekwerk en de omgevende graslanden wordt voorgesteld voor een bescherming als monument.

Het Onroerendergoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurogoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming als monument omvat het kadastrale perceel:

- BRAKEL (Nederbrakel), 1ste Afdeling, Sectie B, 295A

Het beschermingsvoorstel omvat het geheel van de Sint-Jozefkapel met volgende elementen die historisch, architecturaal, ruimtelijk-structurerend of wetenschappelijk onlosmakelijk met de site verbonden zijn:

- Sint-Jozefkapel (exterieur, interieur en cultuurogoederen)
- afsluitende straatmuur met haag, taxussen en hekwerk
- bedevaarttrap
- staties van de ommegang Jozefs Smart en Vreugde
- oorlogsgedenkteken met Christus aan het kruisbeeld
- schrale graslanden
- opgaande bomen en sierbeplanting

Er wordt geopteerd om het volledige perceel in de afbakening mee te nemen, teneinde al de onderdelen die betekenisvol zijn voor de kapelsite te bestendigen en te vrijwaren voor de toekomst, maar ook om rechtszekerheid aan de eigenaar te bieden.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

- De Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede, gelegen Toepkapelstraat zonder nummer te Brakel (Nederbrakel), is opgenomen in de vastgestelde Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed (ID 73892).
- De Sint-Jozefkapel is vastgesteld als landschapsrelict 'Zwalmvallei tussen Nederbrakel en Nederzwalm' bij MB van 26 februari 2014.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

- De Sint-Jozefkapel is volgens de bestemming op het gewestplan gelegen in natuurgebied.

2.4.3. Natuur en Bos:

- Het perceel van de Toepkapel is opgenomen in biologische waarderingskaart als 'minder biologisch waardevol' (mei 2001).

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

- Het perceel ligt niet in een erkend natuurreserveaat, Vlaams natuurreserveaat, gebieden van het VEN en van het IVON, Habitatrictlijngebied of Vogelrichtlijngebied.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Omdat sommige handelingen schadelijk zijn voor de erfgoedwaarden en aanleiding kunnen geven tot het verloren gaan van erfgoedelementen of erfgoedkenmerken zijn een aantal handelingen absoluut verboden. Ook deze zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Voor deze handelingen kan geen vergunning of toelating worden gegeven.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning, kap- of natuurvergunning of andere vergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Onuitgegeven bronnen

Gemeentearchief Nederbrakel, Kerkgebouwen, Toepkapel.
Gemeentelijke Bibliotheek Nederbrakel, documentatiemap Brakel.

Uitgegeven bronnen

BAGUET P. 1985: De Toepkapel te Nederbrakel staat er ruim 60 jaar, *Triverius* XV, 1, 25-30.

BAGUET P. 1994: De Toepkapel te Brakel staat er 70 jaar, *Triverius* XXIV, 3, 7-8.

BAGUET M. 2005: Historiek van de Toepkapel (1), *Triverius* XXXV, 2, 50-56.

BAGUET M. 2005: Historiek van de Toepkapel (2), *Triverius* XXXV, 3, 35-42.

BEECKMANS L., E.A. 2009: *Een eeuw toegewijd 1909-2009. De dekenij Nederbrakel en haar parochies vroeger en nu*, Brakel-Lierde-Horebeke, 11, 40-41.

BRAKELS T. 1952: *Geschiedenis van Nederbrakel Opbrakel en omstreken*, Kortrijk, 249-250.

DUVOSQUEL J-M. - DERA EVE J. - SMETS M. 1985: *Resurgam: de Belgische wederopbouw na 1914*, Brussel, 218.

JASPERS P. 2014: "Ite ad Joseph" Het hofke van Sint-Jozef aan de Ramberg in Leuven, *Leuvens Historisch Genootschap. Nieuwsbrief* 11, 43, 14-17.

PETITJEAN O. 1932: Nederbrakel et sa source d'eau minérale, *Revue du Touring Club de Belgique* 3, 35-36.

WERKGROEP OPEN MONUMENTEN BRAKEL 1996: *Zorg en zin voor kleur te Brakel*, Brakel.

Websites

BAGUET M. s.d.: *De Toepkapel* [online], <http://www.toepkapel.be> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

DUCHÊNE H. - VERBEECK M. 1999: *Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/73892> (geraadpleegd op 9 december 2016).

(DE PESSEMIER E. 2007: *Dwars door Brakel langs bossen en parken* [online], <http://www.standaard.be> (geraadpleegd op 9 december 2016).

S.N. 2014: *Toepkapel* [online], <https://nl.wikipedia.org/wiki/Toepkapel> (geraadpleegd op 9 december 2016)).

S.N. 2016: *Coomans Jules* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/855> (geraadpleegd op 9 december 2016).

S.N. 2016: *Toepkapel en omgeving* [online], <http://www.waarnemingen.be> (<http://waarnemingen.be/gebied/view/109490?q=11&from=2010-12-19&to=2016-12->

Beschermingsdossier: Sint-Jozefkapel of Kapel van de Vrede met ommegang en oorlogsgedenkteken - monument

[19&sp=0&z=0&u=0&rows=20&akt=0&kle=0&show_zero=0&page=2](#)) (geraadpleegd op 9 december 2016).

STEENMAN R. 2015: *Graslandpaddenstoelen zoeken toevlucht in gazons* [online], <https://www.natuurpunt.be/nieuws/graslandpaddenstoelen-zoeken-toevlucht-gazons-20151022#.WFfXISuaRz9> (geraadpleegd op 9 december 2016).

STEENMAN R. 2016: *Topnatuur binnen handbereik! Grasperken en gazons met kleuren en vormen: wasplaten en co. Rapport Natuurpunt Studie 2015/15* [online], https://www.natuurpunt.be/sites/default/files/documents/publication/rapport_2015-15_grasperken_en_gazons_met_wasplaten_0.pdf (geraadpleegd op 9 december 2016).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier (bijlage 2). Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Cultuurgoederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplistings van de cultuurgoederen als een uitgebreide motivatie. De fotografische registratie van het goed in situ is opgenomen als addendum in bijlage 2.

5.4. Kaarten en figuren

Afzonderlijk document